

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/344905339>

Japonya, Kapalı Ülke, İdeoloji ve Din

Article · April 2012

CITATIONS
5

READS
2

1 author:

Kubilay Atik

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University

16 PUBLICATIONS 11 CITATIONS

SEE PROFILE

DOĞU BATI

DUŞUNCE DERGİSİ | YIL:15 | SAYI:60 | ŞUBAT, MART, NİSAN 2012 | ISSN: 1303-7242

प्रकाश पूरब से होता है
Işık Doğudan Yükselir
С Востока Свет
동쪽으로부터의 빛
Ex Oriente Lux
C. Восток Свет
光は東方より
प्रकाश पूर्वम् विलसति
光從東方出
روشنایی از خاور اوج می گیرد

光は東方より
Işık Doğudan Yükselir

**IŞIK
DOĞUDAN YÜKSELİR
I**

DOĞUBATI

D Ü Ş Ü N C E D E R G İ S İ

IŞIK DOĞU'DAN
YÜKSELİR
I

60

DOĞUBATI

UÇ AYLIK DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel süreli yayın.

ISSN:1303-7242

Sayı: 60

Doğu Batı Yayınları
adına sahibi

ve

Genel Yayın Yönetmeni: Taşkın Takış

Editör: Cansu Özge Özmen

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Erhan Alpsuyu

Halkla İlişkiler: Harun Ak

Dış İlişkiler Sorumlusu: Savaş Köse

•

Yayın Kurulu

Halil İnalçık, Kurtuluş Kayalı, Mehmet Ali Kılıçbay,

Etyen Mahçupyan, Şerif Mardin, Süleyman Seyfi Ögün

Doğan Özlem, Ali Yaşar Sarıbay

•

Danışma Kurulu

Güçlü Ateşoğlu, Cemal Bâli Akal, Tülin Bumin,

Ufuk Coşkun, Cem Deveci, Ahmet İnam,

Hasan Bülent Kahraman, E. Fuat Keyman,

Nuray Mert, İlber Ortaylı, Ömer Naci Soykan,

İlhan Tekeli, Mirze Mehmet Zorbay

Doğu Batı, yılda dört sayı olmak üzere Kasım, Şubat, Mayıs ve Ağustos aylarında yayımlanır.

Doğu Batı ve yazarın ismi kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Dergiye gönderilen yazıların yayımlanıp yayımlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.

Reklam kabul edilmez.

Doğu Batı Yayınları
Yüksel Cad. 36/4 Kızılay/ANKARA
Tel: 425 68 64 / 425 68 65
Faks: 0 (312) 425 68 64
e-mail: dogubati@dogubati.com
www.dogubati.com

Kapak Tasarım Uygulama:
Aziz Tuna

Baskı:
Cantekin Matbaacılık
1. Baskı: 3500 adet
Nisan 2012

Sertifika No: 15036

Ön ve Arka Kapak Resmi: Bu sayının yazarları tarafından "Işık Doğu'dan Yükselir" sözünün Japonca, Çince, Korece, Hintçe, Sanskritçe, Farsça, Rusça ve Latince yazılışları.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

MEHMET AYDIN 11
Varoluşçuluk ya da Gnostizm:
Bir Tartışmaya Davet

“OM”

DAİSETSU TEİTARŌ SUZUKI 31
Zen Nedir?

VEDAT ŞAFAK YAMI 45
Çin’de Zen-Budizm

KORHAN KAYA 79
Masallarda Budist
“Merhamet” Motifi

“MANİ”

KUBİLAY ATIK 101
Japonya, Kapalı Ülke,
İdeoloji ve Din

ALİ VOLKAN ERDEMİR 119
Japon Toplumunu ve Doğa

“PADME”

SADIK ARMUTLU 135
Fars Şiirinde Bir Tanrı
Üç Peygamber

BURAK ÇINAR 181
Doğu’nun Sürpriz Zaferleri

BAYRAM ALİ ÇETİNKAYA 209
İslâm Tıp Felsefesi/Teorisi
-Doğu’nun Özgün Sanatı
İslâm Tıbbı-

“HUM”

MEŞDİ İSMAYILOV 237
Rus Entelijansiyasının
Doğu Algısı: Başlangıcından
Avrasyacılığa Kadar

GÜRSEL AYTAÇ 253
Alman Edebiyatında “Şark”

JAPONYA, KAPALI ÜLKE*, İDEOLOJİ VE DİN

Kubilay Atik**

Japonya Edo Dönemi (1603-1868) adı verilen ve Japonya'nın erken modern dönemi olarak da adlandırılan dönemin neredeyse tümünü (1640-1853) dış dünya ile olan ilişkileri tamamen kapanmasa da büyük ölçüde kısıtlanmış ve tüm Japonlar'ın dışarıya çıkışı yasaklanmış şekilde geçirmiştir. Aynı dönemde Avrupa merkantalist ve sömürgeci bir şekilde dış dünyaya açılıp genişlerken Japonya ve kısmen de Çin ve Kore'nin kendilerini dış dünyaya kapatmaları geleneksel olarak genelde mantıkdışı görülmüş ve bu politikaların bu ülkeleri geri bıraktığı düşünülmüştür¹. Oysa daha yakından bir incelemeyle bu politikaların bu ülkelerde tam da batı yayılcılığına tepki ve savunma mekanizması olduğu, kendi aralarında ise ticaret ya da diplomasiye çok büyük bir zarar getirmediği görü-

---

** Kubilay Atik, ODTÜ, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

* Japonca 鯨好/Sakoku olarak adlandırılan ve Japonya'nın 1640 yılında ülkenin dış ticaret ve her türlü dış ilişkisini kısıtladığı ve tüm Japonlar'ın yurt dışına çıkmasının yasaklandığı dönem, bu çalışmanın ana alanını oluşturmaktadır. "Sa" ve "koku" kelimelerinden oluşan bu Japonca terim ülkeyi kapatmak anlamına gelmektedir ve Japonca tarih terminolojisinde Japonya'nın kendisini dış dünyaya kapattığı bu dönemi ifade etmek için kullanılmaktadır.

¹ Bu konuya değinen ya da eleştiren yazılar için bkz: William S. Atwell, "Some Observations on the "Seventeenth-Century Crisis" in China and Japan," *The Journal of Asian Studies* 45, no. 2 (1986); ———, "A Seventeenth-Century 'General Crisis' in East Asia?," *Modern Asian Studies* 24, no. 4 (1990); Beatrice M. Bodart Bailey, "Kaempfer Restor'd," *Monumenta Nipponica* 43, no. 1 (1988); C. R. Boxer, "When the Twain First Met: European Conceptions and Misperceptions of Japan, Sixteenth-Eighteenth Centuries," *Modern Asian Studies* 18, no. 4 (1984); Hubert Cieslik, "Die Goningumi im Dienste der Christenüberwachung," *Monumenta Nipponica* 7, no. 1/2 (1951); Robert G. Flershem, "Some Aspects of Japan Sea Trade in the Tokugawa Period," *The Journal of Asian Studies* 23, no. 3 (1964); Takemichi Hara, "Korea, China, and Western Barbarians: Diplomacy in Early Nineteenth-Century Korea," *Modern Asian Studies* 32, no. 2 (1998).

lecektir². Bu çalışmada Japonya'nın kapalı ülke politikası ve bu bağlamda Japonya'nın bugünkü şeklini almasında etkili olan dinî, felsefî ve ideolojik akımlar ele alınacaktır.

Kapalı ülke politikasını ele almadan önce Japonya ve bölgede bu politika uygulamaya konulmadan önce meydana gelen gelişmelere göz atmak yerinde olacaktır. Japonya 16. yüzyıla gelindiğinde Sengoku Jidai³ adı verilen Savaşan Beylikler Dönemi içerisindeydi. Japonya bu dönemde Daimyo/藩主! adı verilen yerel derebeyler tarafından yönetilmekteydi ve çok önceleri sönerik sembolik hale gelmiş olan İmparatorluk otoritesi

² Bu konuda Japonya'nın aslında kapalı bir ülke değil, "Batı'ya kapalı bir ülke" olduğunu savunan çalışmalara örnek olarak şunlar verilebilir: "倭國開港の経緯" [jouhou sakoku nippon ni kaikou wo semaru beikoku], dokumētēshon kenkyū; Shintaro Ayusawa, "Geography and Japanese Knowledge of World Geography," *Monumenta Nipponica* 19, no. 3/4 (1964); Seymour Broadbridge, "Economic and Social Trends in Tokugawa Japan," *Modern Asian Studies* 8, no. 3 (1974); Mark C. Elliott, "The Limits of Tartary: Manchuria in Imperial and National Geographies," *The Journal of Asian Studies* 59, no. 3 (2000); Flershem, "Some Aspects of Japan Sea Trade in the Tokugawa Period."; Henry Frei, "Japan Discovers Australia. The Emergence of Australia in the Japanese World-View, 1540s-1900," *Monumenta Nipponica* 39, no. 1 (1984); C. S. Goto-Jones, "Transcending Boundaries: Nishida Kitarō K'ang Yu-Wei, and the Politics of Unity," *Modern Asian Studies* 39, no. 4 (2005); John Whitney Hall, "E. H. Norman on Tokugawa Japan," *Journal of Japanese Studies* 3, no. 2 (1977); Hara, "Korea, China, and Western Barbarians: Diplomacy in Early Nineteenth-Century Korea."; Oliver Impey, "Japanese Export Art of the Edo Period and Its Influence on European Art," *Modern Asian Studies* 18, no. 4 (1984); Marius B. Jansen, "Rangaku and Westernization," *Modern Asian Studies* 18, no. 4 (1984); Tashiro Kazui and Susan Downing Videen, "Foreign Relations during the Edo Period: Sakoku Reexamined," *Journal of Japanese Studies* 8, no. 2 (1982); Donald Keene, "Japanese Writers and the Greater East Asia War," *The Journal of Asian Studies* 23, no. 2 (1964); Nagahara Keiji and Kozo Yamamura, "Reflections on Recent Trends in Japanese Historiography," *Journal of Japanese Studies* 10, no. 1 (1984); Mio Kishimoto-Nakayama, "The Kangxi Depression and Early Qing Local Markets," *Modern China* 10, no. 2 (1984); John Lee, "Trade and Economy in Preindustrial East Asia, c. 1500-c. 1800: East Asia in the Age of Global Integration," *The Journal of Asian Studies* 58, no. 1 (1999); B. R. K. S. Chandler McC, "徳蘭の貿易 : 倭蘭通商の経緯," *碩途* 4, no. 1 (1982) ["Ningen to Kagaku : Ikagaku to sono Rekishi," *sangyoui-kadaigaku zasshi* 4, no. 1 (1982)]; Richard C. Rudolph, "Thunberg in Japan and His Flora Japonica in Japanese," *Monumenta Nipponica* 29, no. 2 (1974); 踏崑梨, "檀槽の鑛燈唱の経緯: 鑛燈唱の経緯," *碩途* 1 (1996); 靳榭 祝后, "<迭艳>畫豊 b の擦繫 : 倭蘭通商の経緯," *碩途* 6 (1998) [nishitani takashi, "nippon no kindai ka to kiritsu : kindai ka no ētosu no mondai," *ningen keisei to bunka : narajoshidaigaku bungakubu kyouiku bunka jouhou gaku kouza nenpou* 1 (1996); suzuki masako, "<ronbun> tourou bin no seiritsu : chuugoku bunka juyou no edo jidai," *sanya kenkyuu kiyō* 6 (1998)].

³ Sengoku Jidai/擾乱時代! adı verilen dönem 1467 yılında Kamakura Şogunluğu'nun yıkılması ile başlayıp 1573 yılında Japonya'nın sırasıyla Oda Nobunaga (1534-1582), Toyotomi Hideyoshi (1536-1598) tarafından birleştirilmeye çalışıldığı Azuchi-Momoyama 鬘衛姫御殿 (1568-1600) dönemi sonunda Edo döneminin (1600-1868) başlaması ve Japonya'nın yeniden birleştirilmesi ile sona erer. Bu dönem bir ölçüde Köseadağ Savaşı sonrasında yaşanan ve siyasi otoritenin beyliklerin eline geçtiği Anadolu Beylikler dönemine benzetilebilir.

de bu beylikleri birleştirmekte yetersiz kalıyordu. Tam da bu kargaşa dolu dönemin ortasında Portekizli tacirler Japonya kıyılarına ulaştılar.⁴ İlk başlarda, diğer tüm alanlarda olduğu gibi, Avrupalılar'la yapılan ticareti de denetleyen herhangi bir otorite olmadığı için yerel derebeyler Portekizli ve İspanyol tacirlerle anlaşmalar imzalayıp bu tacirleri kendi kıyılarına çekmek istiyorlardı. Bu bağlamda genellikle Portekiz gemileri ile gelen Cizvit misyonerlerini de kabul ettiler. Cizvit misyonerleri Japon derebeylerinin Portekiz ticaretine olan istekliliklerini farkedince bunu kendi leyhlerinde kullanmak istediler ve Portekizli tacirlerle Japon derebeyleri arasında aracılık yapma karşılığında derebeylerden kendi bölgelerinde misyonerlik faaliyetleri yapma izni alıp zaman zaman bunun da ötesine geçerek yerel derebeylerinden bazılarını eğer tebalarıyla birlikte Hıristiyan olurlarsa beyliklerine daha fazla Portekizlinin geleceği konusunda ikna ettiler.⁵ Bunun sonucunda zaman zaman bazı derebeyler tebaaları ile birlikte Hıristiyanlığa geçtiler ve kısa sürede Japonya'da çok sayıda insan Hıristiyan dinini kabul etti. Hıristiyanlığın bu hızlı yayılışına karşı Budist din adamları her ne kadar tepki gösterdiyseler de Hıristiyanlar özellikle kendilerine ve batı kültürüne karşı hoşgörü ve ilgi gösteren Oda Nobunaga'nın desteğini almayı başarırken Budist manastırları savaştan beylikler döneminde köylüleri organize ederek siyasî ve askerî olarak şogunluk otoritesine karşı çıkmakla kalmayıp tehdit oluşturmaktaydı. Bunun sonucu olarak Japonya'yı yeniden birleştiren Oda Nobunaga ilk iş olarak Budist manastırlarının askeri gücünü kırmak için bunların en güçlülerine karşı sefer düzenleyip onu yıktı.⁶ Japonya'nın yeniden birleşmesini sağlayan üç kişiden ilki olan Oda Nobunaga'nın bu politikasından yararlanan Cizvit misyonerleri ve yabancı tacirler ülkede giderek daha çok güç sahi-

⁴ Japonya'ya ulaşan ilk Portekiz gemisi 1543 yılında Japonya'nın Tanegashima Adası'na ulaşmıştır. Bu geminin asıl rotası Japonya olmamasına rağmen fırtına ile Japonya kıyılarına ulaşmış ve burada yerel derebey ile ticarî ilişkiler kurulmuştur. Gemideki Portekizliler'e ait ateşli silahlar Japonlar'ın ilgisini çekmiş, kısa zamanda Japonlar bu silahların savaş alanındaki etkinliğini kavrayarak bunlardan edinmek istemişlerdir. Portekizliler'in ateşli silahlar ve Japonlar'a egzotik gelen bazı süs eşyaları dışında Japon pazarına satacak başka bir şeyi olmamakla birlikte onlardan başta ipek ve çay olmak üzere çok sayıda ürün almak istemişler ve bu ticarete zamanla İspanyollar, Hollandalılar ve İngilizler de katılmıştır.

⁵ 逸話 倍勃桒, “榮慶種偵職フ辱辛違レニヒ(木ア)㊦㊨㊩㊪品檀イリュヅヨ,” [Yoshibun, Kudou. “Rekishiteki Jijitsu no gonin niokeru 'raberingu kouka' nitsuite.” sapporogakuindaigaku jinbun gakkai kiyou 70 (2001): 51 - 61 .] 櫻惱岐鬢驚岐徳桒岐儔腦蹤 70(2001). S.47, 控禿腔, “一場レ月木湯資エワア課釘儻イ卜糖リュヅヨ(倉椹髙岐噓岐儔缸倭喜倭翁驚儔儔篤緯頭諾疎桒),” 倉椹嚙帥 51(2006). [sapporogakuindaigaku jinbun gakkai kiyou 70 (2001). S. 47, nakano jun, “kousatsu niyuru minshuu he no 'sakoku rei' kouji nitsuite (jouchidaigaku shi gakkai dai go juu go kai taikai bukai kenkyuu happyou youshi),” jouchi shi manabu 51 (2006)] S.82.

⁶ Cieslik, “Die Goningumi im Dienste der Christenuberwachung.” p. 37

bi olmaya başladılar. Japonya tarihinde ilk defa yabancılar bir Japon şehrinin yönetimini de üstlendiler. Önemli bir liman kenti olan Nagasaki kentinin⁷ yönetimi şehirdeki yoğun Hıristiyan nüfusu ve ticaretin canlılığı da düşünülerek Cizvitler'e verildi. Böylelikle bölgeye daha çok Avrupalı tüccar çekilmek isteniyordu.⁸ Aslında bu şehrin yönetim haklarını Cizvitler'e vererek uygulamada herhangi birşey kaybedilmiyordu. Japonya'da da tıpkı Ortaçağ Avrupası'nda olduğu gibi ticaretle uğraşan ve yoğun bir tüccar sınıfın ikamet ettiği Sakai⁹ ve Nagasaki gibi şehirler zaten kent halkı tarafından özerk bir idare ile yönetiliyordu ve bunlar bir derebeye ancak saldırı ve yağmalardan koruması için göstermelik olarak bağlanıp ona yıllık bir vergi veriyordu. Asıl yönetim buradaki tüccarların elindeydi. Nagasaki'ye gelen Japon ve Protekizli tüccarlar bu duruma karşı çıkmadı, tersine bu durum işlerine geliyordu. Nagasaki Cizvitler'in yönetimini ele geçirdiği tek şehir olarak kaldı ancak bunu örnek alan pek çok derebey kendi bölgelerinde de kiliseler kurup kilisenin yönetimi altında olacak toprak bağışlarında bulundu.¹⁰

Oda Nobunaga'nın bir komutanının ihanetine uğrayarak 1582 tarihinde ani ölümü¹¹ Cizvit misyonerleri için meydana gelen olumlu gelişmeleri tersine çevirdi. Nobunaga arkasında bir varis bırakmamıştı ve onun intikamını alan en sadık generali Toyotomi Hideyoshi başa geçerek Oda Nobunaga'nın başlattığı Japonya'yı birleştirme görevini sürdürdü. Hideyoshi döneminde Japonya tekrar siyasî birliğe kavuştu. Bununla kalmayan Hideyoshi Çin'i fethetmek arzusundaydı. Bunun için öncelikle Kore

⁷ Nagasaki aslında küçük bir balıkçı kasabası iken, buradaki Hıristiyan derebey Sumitada Omura tarafından 1571 yılında Cizvitler'in yönetimi altında bir liman inşa ettirilerek yönetimi Cizvitler'e verilmiş ve bu kent kısa sürede Portekiz ve Çin ile sürdürülen ticaretin merkezi haline gelerek büyük ve canlı bir liman kenti halini almıştır.

⁸ 墟崑 煥倂, “樽一鏢準分47惑驢ワ練樸ラア櫛秘葎稜イレヌ特ベ(木)拔掌噠毳婁: 濠欄極燈ワ梟槽拔掌噠ワ倂桐鯨,” 櫻嶺較贅薦較德絶較儔腦蹤 80(2006). [okutani kouichi, “chousen tsuushinshi 47 nenkan no kuuhaku to'eki chi heirei ni kansuru shisou shi teki kousatsu: edo jidai no nippon shisou shi no ichi danmen,” sapporogakuindaigaku jinbun gakkai kiyou 80 (2006)] S.59.

⁹ Günümüzdeki Osaka şehrinin o dönemki adı.

¹⁰ 焼噓 茂碓腦, “驢御婁奘德弗礮秘驢決酌栽レ驢ペ(木)倂婁: 驢御ワア奘鮎啗ィワ藝榭,” 驢御薦較礮較確㊦㊦㊦㊦腦蹤 5(1997). [hamaguchi miyuki, “nagasaki gaikoku jin kyoryuu chi kankei shiryuu nikansuru ichi kousatsu: nagasaki no 'kokusai ka' no haikai,” nagasakidaigaku ryuugakusei sentā kiyou 5 (1997).] S.115-118, Jansen, “Rangaku and Westernization”, s.82

¹¹ Oda Nobunaga Mori Klanı'na karşı girişilen bir sefer sırasında kendi toprakları içerisindeki Honno-ji Tapınağı'nda gecelemeğe istemiş, burası kendi topraklarında olduğu için de yanına az sayıda asker almıştır. Ancak kendi komutanlarından Akechi Mitsuhide 21 Haziran 1582'de bir darbe düzenlemiş, az sayıda askeri kısa sürede ölen Oda Nobunaga harakiri yaparak hayatına son vermiştir. (F.P. Miller, A.F. Vandome, and J. McBrewster, *Oda Nobunaga* (VDM Publishing House Ltd., 2009). s.29

ile anlaşmak istedi ancak Koreliler'den olumsuz yanıt alınca Kore'yi işgal etti. Bir süre sonra savaşa Çin'deki Ming güçleri de müdahil oldu ve iki tarafın da galip gelememesi sonucu ateşkes ilan edildi. 1592-98 arasında süren bu savaşlar sırasında Hideyoshi'ye bağlı Japon güçleri çok sayıda asker yitirdi ve yüksek miktarda maddî kayba uğradı. Bu sırada Japonya'da, selefinin aksine Hideyoshi Hıristiyanlar'a güvenmemekteydi ve her ne kadar onlarla ticareti sürdürmek istese de Hıristiyanlık dinine karşı kuşku duymaktaydı. Hıristiyanlar'a karşı baskı politikası uygulayan ilk lider Hideyoshi oldu. 1587 yılında Hıristiyanlar'ın en yoğun olarak yaşadığı ve Sumitada Omura tarafından Cizvit misyonerlere verilen Nagasaki kentinin de bulunduğu Japonya'nın batısındaki Kyushu Adası'nı fethetti. Burada Nagasaki kenti ve çevresindeki Cizvit egemenliğini gördüğünde çok şaşırıldı.¹² Bu bölgedeki pek çok derebeyi Hıristiyanlığı seçmişti ve yerel halk arasında da Hıristiyanlık yaygındı. Hideyoshi eğer önlem alınmazsa bunların Ikko (Bugün Japonya'da en yaygın Budist Tarikatı olan Jodo Shinshu Tarikatı'nın o dönemdeki adı) Tarikatı'nın müritlerini organize ederek ve zaman zaman köylü isyanları çıkararak elde ettiğine benzer bir siyasî güç elde ederek ülkenin bütünlüğünü bozma potansiyelleri olduğunu farketti. Ancak Kore savaşları ve diğer yerel derebeyleri ile olan mücadelesinden dolayı Hıristiyanlığa karşı gerekli önlemleri tam olarak uygulamaya koyamadı. İlk iş olarak buradaki misyonerleri kovup adadaki Hıristiyan derebeyler üzerinde baskı kurmak istedi. Ancak Avrupalılar ile olan ticareti sürdürmek istediği için Hıristiyanlığa geçen bireyler gayriresmî olarak gözardı edildi.¹³ Ancak yine de Hideyoshi özellikle Cizvitler'e karşı olan güvensizliğini sürdürdü. 5 Şubat 1590 tarihinde ilk defa Hıristiyanlar infaz edildi. Hıristiyanlığa dönen diğer Japonlar'a örnek olması için idam edilen 26 kişinin arasında Avrupalı ve Meksikalı misyonerler de vardı. Ancak tüm bu önlemler bireysel olarak Hıristiyanlığı seçenlerden çok tebaasıyla birlikte Hıristiyan olan derebeylere karşıydı.¹⁴ Tek tek bireylerin Hıristiyanlığını yönetimine karşı bir tehdit olarak görmeyen Hideyoshi daimyoların Hıristiyanlığı seçmesine karşıydı. Özellikle batı ile ticaret sonucu ateşli silahlar elde edebilme olasılığı olan ve ticaret nedeniyle daha zengin olan batı klanlarının derebeylerinin Hıristiyan bir ittifak kurma ihtimali şogunluğa karşı

¹² J. M. Kitagawa, *Religion in Japanese History* (Columbia University Press, 1966). S.144

¹³ 梨 “棺槽ワ鏃僂啗ラ躑躑：鏃僂啗ワ㊦㊧㊨㊩ワ埒躑躑。”[kei “nippon no kindai ka to kirit-su: kindai ka no etosu no mondai.”] S.89

¹⁴ 満卞腦, 棺槽噓嚳(鏃僂啗), vol. 3 (Tokyo: 董臧, 2005). s.102 [hiroshi ooyake kino, nippon shiwa (kinko hen), vol . 3 (Tokyo : renkei, 2005).]

açık bir siyasî tehdit oluşturuyordu. Ancak Hideyoshi 1598 yılındaki ölümüne dek Hıristiyanlığın yayılmasına karşı etkili bir önlem alamadı.

Hideyoshi'nin de arkasında yetişkin bir varis bırakmadan ölümünden sonra ülke yeniden karışıklığa düşecekmiş gibi görünür. Ancak 1600 yılında batı klanlarından oluşan bir konfederasyon ile Tokugawa İeyasu etrafında toplanmış doğu klanları arasındaki Sekigahara Savaşı'nı kazanan Tokugawa İeyasu üç yüzyıla yakın sürecek olan Tokugawa Şogunluğu'nu kurar. Bir nevi anayasa işlevi görecek Tokugawa Hâne Yasaları'nı yazıya döküp yürürlüğe koyduktan ve kalıcı müesseseler kurduktan sonra 1625 yılında emekliye ayrılarak yerini oğlu İemitsu'ya bıraktı. Bununla birlikte hem İeyasu hem de oğlu Hidetada ve torunu İemitsu Hıristiyan misyonerlere karşı olan şüphelerini sürdürdüler. Bu arada o âna kadar rakipsiz olarak ticari avantaj sağlayan Portekizli ve İspanyollar'a Hollandalı ve İngilizler de katıldı. Katolik Portekizli ve İspanyollar'ın aksine Protestan olan Hollandalı ve İngilizler dinlerini yayma konusunda herhangi bir girişimde bulunmadıkları gibi Japon otoriteleri Katolikler'e karşı uyardıydılar. Zaten Katolik misyonerlere karşı şüpheleri olan Japon yöneticilerin bu şüphesine yeni gelen Avrupalılar'ın Portekizli ve İspanyollar'ın sömürge yapacakları ülkelere misyoner gönderdikleri ve Filipinler'deki üslerinden saldırarak Japonya'yı işgale hazırladıkları yönündeki uyarıları da eklenince Şogunluk Katolikler'e karşı daha sert şekilde cephe alarak tüm yabancı misyonerlerin sınır dışı edilmesini emretti. Bu emir 1640 yılına kadar defalarca yineleniyse de Portekizli ve İspanyollar'la olan ticaretlerini kaybetmek istemeyen derebeylerce uygulanmadı.¹⁵

1637 yılında Kyushu Adası'nda bulunan Shimabara Yarımadası'nda vergiler ve kıtlık yüzünden patlak veren köylü ayaklanmasına buradaki yoğun Hıristiyan nüfus ve yine Hıristiyan olan samuray ve roninler¹⁶ de katıldı.¹⁷ Bunun sonucu olarak, o dönemde sık sık rastlanan sıradan bir köylü ayaklanması olarak başlayan ayaklanma kısa sürede bir Hıristiyan

¹⁵ 麿權 蜻泣, “確戎ゴワ(カ)ブ(水)名)焚礮へム糺壽絞喰沛ワ輿(二): 榮噓穩吉泥 ア餽好イワ喰沛(名)偵目ラヘヨ,” 常寯僕臣佐篤緯送鮑 51(2003). s.27-32 [oguri hideki, “seito he no yusaburi o katsuyou shi ta shakai ka jugyou no kokoromi: rekishi teki bunya 'sakoku' no jugyou o jirei toshite,” Udaı fuzoku chuu kenkyuu ronshuu 51 (2003).]

¹⁶ Ronin/煒德: Herhangi bir efendiye sahip olmayan ve dolayısıyla fiefini kaybetmiş olarak dolaşan ve genellikle tüccarlar ya da ihtiyacı olan diğer kişiler için paralı askerlik yapan samuraylara kelime anlamı “dalga adam” olan ronin adı verilmektedir. Özellikle 1600 yılındaki Sekigahara Savaşı sonrasında batı Japonya'da savaşı kaybeden taraftaki klanlara ait pek çok toprağa Şogunluk tarafından el konulmuş ve buradaki samuraylar fieflerini kaybederek ronin durumuna düşmüşlerdir.

¹⁷ 茂碓腦, “驛御婁好德弗礮秘驛決酌裁レ驛(木)依婁慶: 驛御ワア好鮎喰イワ藥術.”s. 29 [miyuki, “nagasaki gaikoku jin kyoryuu chi kankei shiryuu nikansuru ichi kousatsu: nagasaki no 'kokusai ka' no haikai.”]

ayaklanmasına dönüştü. Daha önce çok sayıda dinî içerikli Budist ayaklanması görülmesine rağmen bir Hıristiyan ayaklanması Japonya’da ilk kez ortaya çıkmaktaydı. Hara Kalesi’ne sığınan isyancılara karşı Şogunluk güçleri bir yıl süren bir kuşatma sonucunda başarılı oldular. Bu kuşatma sırasında ilginç olan nokta Hollandalılar’ın savaş gemileri ile Şogun kuvvetlerine destek vermiş ve topları sayesinde kalenin duvarlarının düşmesine yardımcı olmuş olmalarıdır.¹⁸ Bu olay Japonlar için bir dönüm noktası olmuştur. Katolikler’e karşı olan şüpheleri doğrulanmış olurken Hollandalılar’a karşı verdikleri destekten dolayı tam bir güven sergilemeye başlamışlardır. Böylelikle 1640 yılında ilan edilen bir fermanla Japonya’da Sakoku olarak adlandırılan kapalı ülke politikası uygulamaya konulmuş ve üç yıl içerisinde ülkedeki tüm yabancıların izinsiz seyahati yasaklanmıştır. Ayrıca Japonlar’ın da ülke dışarısına çıkması ölüm cezasıyla yasaklanmıştır. Nagasaki açıklarında yapay Dejima Adası kurulmuş ve yabancı tüccarların ikâmeti bu ada ile sınırlandırılmıştır. Yalnızca Hollandalı, İngiliz, Çinli, Koreli ve Ryukyulu’lar ile resmî ticarete izin verilmiş bu ticaret ve ilişkiler de Şogunluğun sıkı kontrolü altında devam etmiştir.¹⁹

Geleneksel olarak tarihçiler son dönemlere kadar 1640 yılında başlayan ve 1868 yılında sona eren bu kapalı ülke politikasının mantıkdışı olduğunu ve Japonya’nın dış dünya ile olan ilişkilerini kısıtlayarak ekonomik ve sosyal gelişimini yavaşlattığını iddia etmiştir. Oysa dışlanan ülkeler Katolik olan ve dinlerini yayma amacının yanısıra sömürgeci amaçlarından da şüphelenilen batılı ülkeler ve bölgeye daha sonradan Sibiryaya üzerinden ulaşan ve Orta Asya ve Kafkasya’dan sonra Doğu Asya’da

¹⁸ 嘯霽 柁瀧, “倭寓恍 - 裸好種僂ワ僂礙秘睨辛違,” 嘯劫糲局唇驚帥帥蹴篤緯惑嫻 60 (2009). s.32 [yoshino sei, “go oozu-sakoku jidai no sekai chiri ninshiki,” doushishajoshidai manabu manabu jutsu kenkyuu nenpou 60 (2009).]

¹⁹ Ronald P. Toby, “Reopening the Question of Sakoku: Diplomacy in the Legitimation of the Tokugawa Bakufu,” *Journal of Japanese Studies* 3, no. 2 (1977); 韓 勝藩 ve 嶺御 へ, “鷗好レニヒ(木)秘媒鯉桓先吵(RIS)ラマワ確辨膝船鷗好レニヒ(木)卵穎秘媒明齋レ驛へ(木)篤緯 (1),” ⑤⑥①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺㊻㊼㊽㊾㊿ 57, no. 2 (2010) [sou hajime sei ve miyazaki kiyoshi, “kankoku niokeru chiiki kakushin taisei (RIS) to sono seitan keii: kankoku niokeru uchi hatsu teki chiiki shinkou nikansuru kenkyuu (1),” *dezain gaku kenkyuu* 57, no. 2 (2010)]; 惘嶺 擦嚙, “攝逕庫濼餽妊僂レユノヨ,” 糲梁臧瑤噫帥 1, no. 4 (1932); 窩瀾卵 槐后, “1800 惑(一)ヨワク(フ)③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺㊻㊼㊽㊾㊿ 18 (2001) [kouda shigetomo, “sho ii kanei kusari kuni rei ni tsuki te ,” *shakai keizaishi manabu* 1, no . 4 (1932); ookouchi tomoko, “1800 nen made no yōroppa no bunken ni araware ta ise chihou,” *jinbun ronsou : miedaigaku jibunbukaku bunka gakka kenkyuu kiyou* 18 (2001)]; 蛭泣, “確戎ゴワ(カ)ブ(水)名(名)焚磔へム糲僂絞哈沛ワ奥(二): 榮噫縫吉澁ア裸好ィワ哈沛(名)偵目ラヘヨ.” [Eiju, “seito he no yusaburi o katsuyou shi ta shakai ka jugyou no kokoromi: rekishi teki bunya' sakoku' no jugyou o jirei toshite.”]

da yayılcı ve agresif bir politika güden Rusya'dır. Bu bağlamda bakıldığında kapalı ülke politikasının hiç de akıl dışı olmadığı anlaşılmaktadır. Japonya geleneksel olarak tarih boyunca ticarî ve diplomatik ilişkiler kurduğu Çin ve Kore gibi Asya devletleri ile ilişkilerine eskiden olduğu gibi devam etmiş yalnızca bu ilişkileri Şogunluk kanalları ile sınırlandırmış, yerel derebeylerinin doğrudan ticaret ve diplomasi ilişkilerini yasaklamıştır. Bunun amacı ise daha önce savaşan beylikler döneminde de görüleceği gibi dış ticaret ile zenginleşip askerî açıdan güçlenen derebeylerin yeniden aynı yolla güçlenerek Şogunluk otoritesine baş kaldıracak güce erişmelerini engellemektir. Bunun tek istisnası tarihi olarak Ryukyu Krallığı'nı vasal devlet olarak kendisine bağlamış olan Kyushu adasındaki Satsuma beyliğidir. Ryukyu ile olan ticaret Satsuma Beyliği'nin tekeline verilip sınırlandırılırken Kore ile olan ticaret Tsushima Adası üzerindeki So Beyliği üzerinden devam ettirilmiştir. Çinli tüccarların ise Dejima Adası'nda Hollandalılar ve İngilizler ile birlikte ticaretine izin verilmiştir.

Bu şekilde ele alındığında "kapalı ülke" politikasının ülkeyi düşünül-
düğü kadar çok kapatmadığı görülmektedir. Kaikin adı verilen ve Japonlar'ın açık denizler ve okyanusa açılmasını engelleyebilecek büyüklükte gemiler yapmasını ve deniz aşırı yolculuklarını engelleyen politikanın benzeri aynı dönemde Ming hanedanı tarafından Haijin adı ile²⁰ uygulanmıştır. Bu politikanın birincil amacı dış ülkelere karşı olmaktan çok içeride yerel güçlerin dış ticaret ile zenginleşerek güç dengelerini değiştirmesini engellemektir.²¹ Bu bağlamda bakıldığında Japonya'nın iç ve dış savunma refleksi olarak geliştirdiği bu kapalı ülke politikasının yalnızca kullanılan terminoloji açısından değil mantık açısından da Doğu Asya'daki diğer komşularından farklı olmadığı görülmektedir. Ancak kısa süre sonra Mançu işgaline uğrayan ve Mançular'ın kurduğu Qing Hanedanı tarafından kapalı ülke politikasına kısmen son verilen Çin'den farklı olarak Japonya bu politikayı başarılı bir şekilde izlemeye devam etmiştir.

Tam da bu noktada Doğu Asya'nın iç dinamiklerinde o ana kadar devam etmekte olan Konfüçyüsçü dünya düzenini²² sarsan bir başka olay

²⁰ Her iki kelime de aynı Çince karakterler olan 煙紛! şeklinde yazılmakta olup anlamı deniz sınırlandırmasıdır. Resmî olarak uygulamasa da pratikte Kore'de de Joseon Hanedanı benzer şekilde dış ülkelerle özellikle de İspanyol, Portekizli ve Ruslar'la olan ilişkilerini kısıtlamış gibi sürdürmüştür.

²¹ 檀瀬 深倭, "饜好吠糝ワ特三四之正七徳ムモワ槍槽鑪榮," 脳蹤 13(1990). s.12 [yanagisawa shigeya, "sakoku shoki no suweden jin tachi no nippon henreki," kiyou 13 (1990).]

²² Konfüçyüsçü dünya düzenine göre Çin Çince olarak merkez ülke anlamına gelen zhongguo/中国dur. Ve Çin kültürünü ve medeniyetini kabul eden tüm diğer medeni devletler onun

meydana gelmiştir. Japonlar'ın daha önce Kore seferleri sırasında savaş- tıkları ve Moğollar'la yakın akraba olan göçebe Mançular Çin ve Kore'yi fethetmiş Kore'yi kendi vassalleri yapıp Çin'de Qing Hanedanı'nı kur- muştur. Bu noktadan sonra Japonya'da yabancı barbar istilası uzak bir ihtimal olmaktan çıkmış ve yanbaşındaki bir dev olan Çin eğer barbarlar- ın yönetimi altına giriyorsa Japonya da aynı akıbeti uğrayabilir görüşü ortaya atılmıştır. Bunun yanısıra Japonya'yı etkileyen bir başka görüş ise Çin'in barbarların yönetimine girdiği için artık merkez ülke olamayacağı, Tianxia'ya sahip olarak kalan tek ülke olan Japonya'nın artık Zhongguo yani merkez ülke olduğu görüşüdür.²³ Bu nokta'da Japonlar diğer Asya ülkelerine elçi göndermek yerine Çin'in eskiden yaptığı gibi merkezde durarak diğer ülkelerin elçilerini ağırlamayı tercih etmiş ve Kore, Ryukyu Krallığı ve kuzeydeki Ezo (günümüzdeki Hokkaido) adasındaki Ainular'ı vassal devletler olarak görmüştür. Buna uygun olarak da Japonya'dan askerî ve ekonomik açıdan çekinen bu ülkeler Japonya'ya elçiler yoluyla haraç göndermiş ve Çin'in yanısıra Japonya'nın da vassali olmuşlardır. Bu ben merkezli bakış açısı da Japonya'nın kendine yeterli bir dünya algısı sonucu dış ticarete çok ihtiyaç duymadığı düşüncesini geliştirmiştir. Dış ticaret yoluyla pek çok lüks tüketim maddesi için ticarete bağımlı olan Avrupa'nın aksine doğu Asya devletleri ipek, çay ve baharat gibi malları kendileri ürettikleri ve gıda üretimleri de tarım tekniklerindeki sürekli gelişim sayesinde kendi kendine yetecek durumda olduğu için bu görüş çok da yanlış değildi. Nitekim Çin dış ticarete açık olmasına rağmen batılılar Çin'den aldıkları lüks mallara karşılık Çin'e satabilecekleri afyon dışında birşey bulamamışlardır. Aynı durum Japonya ve Kore için de geçerli olmuş, bu da Japonya'da kapalı ülke politikasının sürekliliğini sağlamıştır.

Dışarıdan bir müdahale olmaksızın bu düzen belki de uzun bir süre daha devam edebilirdi. Ancak 19. yüzyıla gelindiğinde Avrupalı güçler kendi aralarındaki savaşlara son vermiş, Çin ile girişilen Afyon savaşları-

---

vassalidir ve Tianxia yani göğün hükmü altındadırlar. Bu düzenin dışında kalan "barbarlar" ise dışlanırlar ve bunların egemenliği kabul edilemez. Zhongguo ve Tianxia belirli bir coğrafi alan- dan çok bir kavramı nitelemektedir. Yani Çin merkezli dünya düzeni içerisine yeni giren dev- letler de katılabilirken "barbarların" yönetimine geçen bölgeler Zhongguo ve Tianxia dışında kalmaktadır. Mançular barbar olmalarına rağmen Çin'i ve Kore'yi fethetmiş ve Çin'de bir hanedan kurmuş Çinliler de bu yönetimi kabul etmişlerdir. Bu noktada Çin merkezli dünya görüşünde bir kırılma meydana gelmiştir.

²³ 植 麟煥，溘侑 證礎，“寢梵惑驢又(火)艳啗惑驢レニヒ(木)驢御块德弼栞ワ盍擦レユヅヨ：驢御块德弼栞レ驢ペ(木)慌脩稔篤緯 マワ2，” 梶槽慌脩較傳軟磚脰迭艳鮑，no. 499 (1997). s.167-170 [Riyou Hiroshi ve Nagai Norio, “tenmei nenkan kara bunka nenkan niokeru nagasa- ki toujin yashiki no kousei nitsuite : nagasaki toujin yashiki nikansuru kenchiku teki kenkyuu sono 2 ,” nippon kenchiku gakkai keikaku kei ron bunshuu, no . 499 (1997).]

na beraber girerek Çin'i kolayca mağlup etmiş ve kapitülasyonlar imzalatmışlardır. Japonlar bu gelişmeleri dışarıdan takip etmiş, bu savaşlar sonrasında ise Japonya'nın da Çin gibi askeri bir hezimete uğramasından korkarak Amerikalı amiral Perry'nin Edo (günümüzdeki Tokyo) Limanı'na zırhlı gemisiyle gelerek dayattığı "ülkeyi açma" şartlarını ve "eşitsiz anlaşmalar" olarak adlandırılan kapitülasyonları imzalamıştır. Elbette bu Amerikan gemisi ve amiral Japonya'yı açmayı deneyen ilk kişi olmamıştır. Daha öncesinde özellikle Ruslar ve İngilizler Japonlar'a kapitülasyon imzalatabilmek ya da ticarete girebilmek için girişimlerde bulunsa da başarısız olmuştur. 1868 yılında Amerika Birleşik Devletleri ile yapılan anlaşmayı diğer ülkelerle yapılan anlaşmalar izlemiş, bu sırada 18. yüzyıldan itibaren ülkede yükselen milliyetçi düşüncelerden etkilenenler ülkeyi "barbarlara" açtığı gerekçesiyle isyan etmiş ve Şogunluğu devirerek 1886 yılında Meiji Devrimi adı verilen devrimi gerçekleştirmişse de yabancılarla ilişkiler daha da hız kazanmıştır. Bu politikanın belki de en büyük iki etkisi Japonya'yı sömürge olmaktan ve Hıristiyanlaşmaktan koruması ve kendi içerisinde kendisine özgü bir Japon kimliği ve bilinci oluşmasını sağlamasıdır. Osmanlı ve Çin'den farklı olarak Japonya'daki milliyetçi düşünceler 18. yüzyılda Avrupa'daki gelişme ve etkilerden bağımsız olarak meydana gelmiş ve kendisine özgü bir çizgi izlemiştir. Bu dönem Japon ekonomisi ve sosyal hayatı daha önce görülmemiş bir ekonomik ve sosyal canlılığa şahit olmuş, bu birikim Meiji devrimi sonrasında meydana gelen hızlı modernleşmeyi mümkün kılmıştır. Kısacası Kapalı Ülke politikası olumsuz bir çerçeveden çıkarılarak makul bir dış ve iç politika olarak değerlendirilerek incelenmeden Japonya'nın sonraki gelişimi de ancak bir "mucize" olarak algılanıp Japonya'nın kendine has çağdaşlaşma hareketi tam anlamıyla anlaşılacaktır.

İşte tarihî ve siyasî arka planı kısaca verilen bu "kapalı" dönemde Japonya'da meydana gelen dinî, felsefî ve ideolojik gelişmeleri göz ardı ederek bugün Japon olarak nitelendirebileceğimiz pek çok kültürel ya da sosyal öğeyi ancak "egzotik" ve "gizemli" olarak tanımlayabiliriz. Bu bağlamda Japonya'nın bu dönemdeki dinsel ve düşünsel gelişimlerini ele almak önemli olacaktır.

Azuchi ve Momoyama dönemleri²⁴ olarak adlandırılan dönemde Japonya siyasal birleşmeye tekrar kavuşmuştur. Ayrıca sosyal hareketlilik henüz devam ettiği için de toplumun değişik katmanlarından insanlar

²⁴ Adını Oda Nobunaga ve Toyotomi Hideyoshi'nin yönetim merkezleri olan Azuchi ve Momoyama kentlerinden alan bu dönem Japon kültürü açısından son derece canlı bir dönemdir. No tiyatrosu, çay seremonisi gibi Japonya'ya özgü pek çok sanat ve ince âdet bu dönemde bugünkü şekillerine kavuşmuştur.

biraraya gelip fikir alışverişini serbestçe sürdürebilmiştir. Çin modeline göre organize olmuş daha önceki Heian dönemi saray aristokrasisi ya da daha sonraki gayet katı Konfüçyüsçü çerçeve içerisinde sınırlandırılmış Edo dönemi toplumu ile karşılaştırıldığında Toyotomi Hideyoshi gibi çiftçi köylü bir kökenden gelen birisinin dahi oldukça yüksek mevkilere gelebildiği bu dönemde Japon toplumu daha hareketli olmuştur denilebilir. Bu toplumsal hareketlilik din ve düşünce alanlarında da kendisini göstermiştir.

Japonya ve Budizm denildiğinde ilk olarak akla gelen Zen Budizmi'dir. Ancak bu Zen Budizmi'nin batıdaki popülaritesinden ileri gelir. Bugün de Japonya'daki en yaygın Budist Tarikatı olan Jodo Tarikatı 16. yüzyıl ve sonrasındaki dönemde de köylüler ve sıradan halk arasında son derece yaygındı. Aslında bu tarikatın sadece bir kolu olan militarist ve daha agresif Ikko kolu Kamakura döneminin sonunda siyasî otoritenin ortadan kalkması ve savaşan beylikler dönemine girilmesi ile birlikte daha çok güç kazandı. Özellikle birbiri ile savaşan ve gerek ağır vergilerle gerekse yağmalarla hırpalanan köylüleri tapınaklar etrafında organize ederek ikko ikki adı verilen Budist isyanlarını başlattılar. Bilhassa Oda Nobunaga bu isyanları bastırabilmek için büyük çabalar harcamak zorunda kaldı. Zamanla Jodo Tarikatı'nın sadece bir kolu olan Ikko ismi bu dönemde tüm Jodo Tarikatı için kullanılmaya başladı. Jodo Tarikatı'nın bu kadar fazla taraftar bulabilmesinde şüphesiz dönemin siyasî ve toplumsal gelişmeleri kadar Jodo Tarikatı'nın bugün olduğu kadar o gün de sıradan halka hitap edebilmesi etkili olmuştur. Bu tarikat eski bir Tendai Tarikatı rahibi olan Honen tarafından yine Japonya'nın siyasî ve toplumsal açıdan hareketli bir dönemi sırasında 1175 yılında kurulmuştur. Daha sonra kendisi gibi Tendai Tarikatı'nı terkederek öğrencisi Shinran tarafından düşünceleri yeniden yayılarak Jodo Shinshu adıyla Japonya'da oldukça yaygınlık kazanmıştır. Bu tarikatın ayırt edici özellikleri diğer pek çok dindeki halk dinî özelliklerinde de görüldüğü gibi uygulamasının basit olmasıyla kalmayıp herkese aydınlanma vaad edışıdir. Japonca adı nembutsu olan ve "namu amida butsu" mantrası ile Amida Buda'nın adının temiz bir kalple ve anlamı üzerine konsantre olunarak zikredilmesi bu tarikatın temel uygulamasıydı. Bir başka özelliği ise mappo yani dharmanın sona erdiğine olan inançlarıydı. Buna göre insanlık bir devir geldiğinde o kadar yozlaşacaktır ki artık Buda'nın öğretisini öğretmek ve uygulamak mümkün olmayacaktır. Savaşlar ve yönetici sınıftaki bozulmalar mapponun gelişinin habercisidir. Ancak eğer kişi sürekli nembutsuyu zikredip eylemlerinde ve düşüncelerinde temiz olur ve Buda'nın yolundan ayrılmazsa tarikata da adını veren Jodo, yani saf ülkede yeniden doğabilir

ve bu dünyanın çilelerinden kurtulur. İşte bu temel öğretisi etrafında örgütlenen Jodo Tarikatı Japonya'da kısa zaman içerisinde büyük bir yaygınlık ve güç kazanır.

Yine Japonya'da ortaya çıkan ve yaygınlık kazanan bugün de diğer tarikatlardan son derece farklı olmakla beraber oldukça yaygın olan bir tarikatsa Nichiren Tarikatı'dır. Kurucusu olan Nichiren'in (1222-82) adını taşıyan bu tarikatta Nilüfer Sutrasi'na²⁵ özel bir önem verilmektedir. Tıpkı Nilüfer Sutrasi'nda olduğu gibi Nichiren Budizmi'nde de her insanın bu dünyada ve bu hayatta Budalığa erebileceği iddia edilir. Bu görüş Budizm'in Budalığa erişebilmek için çeşitli hayatlar yaşanması ve çeşitli evrelerden geçilmesi gerektiği görüşünü yerle bir edip Budalığa ermeyi sıradan insanlar için de erişilebilir kılmaktaydı. Tıpkı Jodo Tarikatı gibi Nichiren de sıradan halka da nüfuz etmek istemiştir. Okuma yazma bilmeyen ya da az bilen sıradan halk için ritüeller ve basit uygulamalardan oluşan Shinto dini daha kolay gelirken bu gibi tarikatlar giderek saray elitinden çok sıradan çoğunluğa hitap etmeye yönelmişlerdir. Kurucu olan Nichiren yaşadığı dönemde iki kez sürgün edilmiş bir kez de idam edilmek istenmişse de bağışlanmıştır. Zen, Jodo ve Shingon gibi döneminin en büyük Budist okullarını açık ve sert bir dille eleştirmesi bu sürgün ve idam kararının ana gerekçesidir. Japonya'da saray erkânı ve samurayların Buda'nın yolundan ayrıldığını bu sebeple Moğollar tarafından cezalandırılacaklarını öngörmüş ve ölümünden sonra gerçekten de Kubilay Han tarafından Japonya'ya karşı iki sefer düzenlenince bazıları tarafından aziz ilan edilmiştir. Yaşadığı dönemde devlet otoritesi tarafından dışlanırken ortaçağlarda Kyoto ve çevresindeki tüccar sınıfı tarafından büyük bir takipçi kitlesine sahip olmuştur. Hepimizin Buda olduğumuz ve bu hayatta, sıradan yaşamlarımızı sürdürerek aydınlanabileceğimiz görüşü aydınlanmak için bir tapınağa ya da dağlara inzivaya çekilmek ya da günlerce meditasyon yapmak gibi sıradan insanlar için uygulaması zor diğer aydınlanma yollarına bir alternatif oluşturmaktaydı. Zamanla idolleştirilerek özellikle II. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında aşırı milliyetçiler tarafından bir takipçi kitlesi olmuş, ancak buna tezat olarak da savaş sırasında savaşa karşı çıkan tek tarikat Nichiren Tarikatı olmuştur. Bu kafa karıştırıcı olabilir, ancak Nichiren öldükten sonra müritleri farklı tapınaklar etrafında organize olmuş, ve bazıları milliyetçi bir çizgiye yönelirken diğerleri de son derece pasifist bir duruşa sahip olmuştur.

²⁵ Nilüfer Sutrasi (Dilimize genellikle Lotus Sutrasi olarak da çevrilir) Budizm'in en önemli eserlerinden birisidir. Budizm'in en yaygın geleneği olan Mahayana'nın adı ilk kez bu sutrada zikredilir. Sutra'da tüm varlıkların Buda doğasına sahip olduğu ve sonunda Budalığa erişebileceği vurgulanır.

Hem Jodo Tarikatı hem de Nichiren Tarikatı Japonya'da şekillenmiş, ve ülke kapılarını kapattıktan sonra Çin'den ve Kore'den din adamlarının gelişi de kesilince tamamen Japonya'ya özgü bir şekilde gelişim sergilemiştir. Bir başka ortak noktaları ise, her ikisinin de kurucularının eski bir Tendai Tarikatı rahibi olmasıdır. Japonya'daki Tendai Tarikatı kökenini Çin'den almakla birlikte pek çok değişikliğe uğramış ve Japonya'ya özgü bir hal almıştır. Zen Budizmi'nde meditasyona verilen önem, Nichiren Budizmi'nde Nilüfer Sutrası'na verilen önem, Jodo Tarikatı'ndaki zikir ve bunlara ek olarak mistisizm öğelerini de birleştirmekle kalmayıp, Şinto ve şamanizm gibi yerel dinlere de kucak açan kapsayıcı bir öğretiyeye sahiptir. İşte tüm bu yönleriyle Çin'de ilk kurulduğunda ve Japonya'ya geldiğindeki hedefi diğer ülkelere, bölgelere ve kültürlere de ayak uydurarak Budizm'in öğretisini tüm dünyaya yayabilmekken Bugün Japonya dışında çok az uygulayıcısı vardır ve Batı'da konunun uzmanları dışında çok az kişi varlığından haberdardır. Olağanca hoşgörüsü ve kapsayıcılığına rağmen Japonya'da Hiei Dağı'ndaki tapınak ve ona bağlı tapınaklarda organize olan Tendai Tarikatı Ortaçağlar'da diğer tarikatlarla olan ve zaman zaman savaşa varan kavgalarıyla ünlüdür. Japonya'ya ilk geldiğinde İmparatorluk ailesi ve diğer saray elitlerince hâmilik altına alınmış, zamanla da siyasî gücün yanısıra Shoei adı verilen savaşçı keşişlerin de merkezi olarak askerî güce de kavuşmuştur. Ancak sonunda Oda Nobunaga diğer savaşçı Budist tarikatlarına yaptığı gibi Hiei Dağı'ndaki Enryaku tapınağını da yıkmış ve Tendai Tarikatı'nı pasifize etmiştir. Ancak buna rağmen Tendai Tarikatı düşünsel alandaki varlığını sürdürmüştü ve diğer tarikatları da etkilemeye devam etmiştir. Hem Nichiren hem de Jodo tarikatlarının kurucuları bu tarikatın mensupları olmakla kalmayıp kendi organizasyonlarını kurana kadar da keşişlerini Tendai Tarikatı'na bağlı tapınaklarda yetiştirmişlerdir. Tendai Tarikatı'nın başarısı büyük ölçüde kapsayıcılığından gelmektedir. Diğer tarikatlar genelde bir sınıfa ya da gruba hitap ederken Tendai Tarikatı içinde barındırdığı değişik öğelerle hemen her sınıfa ve gruba hitap edebilmiştir.

Öte yandan Batı'da en çok tanınan tarikat olan Zen ilk Şogunluk olan Kamakura Şogunluğu'nun kurulmasından itibaren samuray sınıfı ve Şogunluk ile sıkı ilişkiler içerisinde olmuş ve özellikle samuraylar arasında yaygınlık kazanmıştır. Özellikle Hideyoshi'nin iktidarı sırasında Zen bugün birlikte anıldığı Cha no Yu, yani çay töreni ve diğer uygulamalarla kültürel manada da daha çok öne çıkmaya başlamış, haiku şiiri ve resim, güzel yazı ve hattâ savaş sanatlarının düşünsel altyapısına öncülük etmiştir. Edo döneminde de bu durum değişmemiş hatta daha da ileri gitmiştir. Belki de bugün Batı'da Zen'i daha çok tanımamızın sebebi bu düşünsel

ve felsefi alanlarda Şogunluğun ve savaşçı sınıfın hâmilîği altında yaptığı öncülüktür. Bugün Japonya'da çay seremonisi, ikebana (çiçek düzenleme sanatı), kaligrafi, haiku, savaş sanatları, resim, seramik, felsefe gibi alanların hiçbirisinde Zen'in etkisini göz ardı ederek hareket edemeyiz ya da yorumda bulunamayız. Ancak Japonya'da Zen'i Çin'den ya da Kore'den ayıran bazı noktalar vardır. Öncelikle barışçı bir felsefeye sahip olan bir Budist Tarikatı olan Zen'in Japonya'daki takipçileri ve hâmilîleri çoğunlukla savaşçı sınıftı. Ve savaşçılara savaş döneminde pasifist bir politika önermek çok da mümkün değildi. Japonya'da Zen Çin'den gelen Daocu akımların da etkileriyle savaşı ve ölümü de insan yaşamının birer parçası olarak görmekteydi. Ayrıca buna savaşçı samurayların kendi yorumları da eklenmişti. Miyamoto Musashi ve Yagyu Munenori gibi geride önemli eserler bırakan iki büyük savaşçının kitaplarındaki düşünce incelendiğinde Zen'in Daoculuk'tan aldığı etkiler daha da açıkça görülecektir. Ayrıca Japonya'yı yeniden birleştirip 250 yıldan uzun süren bir barışı sağlayan Tokugawa Şogunluğu da savaşçı sınıfa artık savaşçıdan çok bürokrat olarak ihtiyaç duymuş ve beyliklerin de kendi arasında savaşı yasaklamıştır. Bunu yaparken Hâne Yasaları (Buke Shohatto ya da Buke Hatto) denilen ve savaşçı sınıfın davranışlarını yöneten yasalar yürürlüğe konulmuş, geleneksel savaş sanatları okulları da zamanla Zen etkisi altında daha barışçıl bir felsefeyi de bünyelerine katmaya başlamıştır ve bugün Buşido dediğimiz "savaşçının yolu" anlamına gelen ancak 20. yüzyılda Amerika'da yaşayan bir Japon tarafından ortaya atılan barışçıl bir savaş sanatları felsefesinin ortaya çıkışı yine Zen sayesinde mümkün olmuştur.

Edo dönemi boyunca Şogunluk dinsel alanda barışı Budizm'i himayesi ve kontrolü altına alarak sağlamış, ideolojik alanda ise Yeni Konfüçyüsçülük adı verilen Konfüçyüsçülüğün Zhu Xi kolu sayesinde sağlamıştır. Bildiğimiz Konfüçyüsçülüğü Budizm ve Daoizm'den aldığı düşüncelerle harmanlayan bu okula Şogunluk tarafından önce şüphe ile bakıldıysa da gerek bürokrasiye olan katkıları gerekse ideolojik açıdan getirdiği yenilikler ve faydalar sebebiyle himaye altına alınmış ve bir nevi devlet ideolojisi yapılmıştır. Konuyu bilmeyenlerin düşündüğünün aksine Konfüçyüsçülük bir dinden çok bir düşünce sistemidir denilebilir. Toplum sınıflara ayrılır ve toplumda bireylerin ilişkileri hiyerarşik düzene göre yönlenir. Bu sayede toplumsal uyum ve barış sağlanır. Ancak eğer kişi yerini bilmez ve toplumdaki durumuna göre davranmazsa uyum bozulur ve toplumsal barış sağlanamaz. Kişinin üstlerine karşı görevlerini eksiksiz ve sorgulamadan yerine getirmesini söyleyen bu düşünceye göre kişi öncelikle ailesine karşı, sonra üstlerine karşı sorumludur. Tabii tüm bu düzenin en tepesinde de tüm ulusun babası olan İmparator oturur. Ancak

Japonya'da bu düşünce değişikliğe uğramıştır. Aileye olan sadakat yerine kişinin klanına olan sadakati, klan liderinin de ailesi yerine Şogun'a Şogun'un da İmparator'a olan sadakati öne çıkarılmıştır. Bu düşünce tarzı Japon kültürüne o kadar işlemiştir ki, dilde bile etkilerini görebiliriz. Bir kişi "düzgün" bir Japonca konuşmak için karşısındaki kişinin ve kendisinin cinsiyeti, sosyal statüsü ve durumunu göz önüne almalı ve buna uygun bir saygı dili seçmelidir. Hiçbir zaman resmen devlet ideolojisi ya da resmî ideoloji olmasa dahi bu düşünce sistemi Japonya ve genel hatlarıyla tüm Doğu Asya'da bugün dahi son derece etkilidir. Hâlâ Japon televizyonu NHK'nin yabancılara Japon kültürünü tanıttığı programlarda arabaya otururken nasıl statünüze göre bir yer seçildiğinin anlatıldığını görebilir, dilin ve toplumsal davranışların yanısıra dış politikada dahi bu "uyuma" yönelik söylemleri Japon ya da Çin basınında duyabilirsiniz.

Edo döneminde ülkenin kapatılması ile başlayan ve Japonya'da kendine özgü gelişen tüm bu düşünce akımları ve toplumsal barış hiç bozulmayacakmış ve sonsuza kadar devam edecekmiş gibi görünürken yabancılar yalnız bıraktıkları Japonya'nın yeniden kapılarını çalmaya başladılar. Ve yukarıda anlatıldığı gibi Japonya kapılarını açmakla kalmayıp bunu izleyen siyasî kargaşada Şogunluk da devrilerek İmparator Meiji yeniden "iktidara geldi". Ve "Japon mucizesi" olarak adlandırdığımız çağdaşlaşma hareketi başlayarak Japonya kısa sürede bir dünya gücü olmayı başardı. En azından pek çok tarihçi ve düşünür böyle olduğunu iddia etti. Ancak yenileşme hareketleri zaten Edo döneminde başlamıştı. Tokugawa Şogunluğu Afyon savaşlarında Çin gibi bir devin hezimete uğradığını görmüş ve kendisi de ülkeyi açmaz ve en azından askerî açıdan modernize etmezse aynı kaderi kendisinin de beklediğini görmüştür. Hızla modern bir donanma kurmaya girişilmiş ve bu donanma Şogunluk devrildikten sonra dahi Meiji'ye bağlı güçlere karşı Hokkaido Adası'nda direnişi sürdürmeyi başarabilmiştir. Ayrıca Şogunluğu deviren güçlerin ideolojileri de yine Edo döneminin ürünüdür. Şu ana kadar Japonya ile ilgili bahsetmediğimiz ancak Japonya'dan çıkan bir din olan Şinto dininin ve metinlerinin yeniden yorumlanmasına dayanan Wagaku gibi düşünce okulları, Mito ve Shingaku gibi düşünce okulları ile birleşince son derece etkili bir ideolojik çerçeve oluşturmuş ve İmparatorun iktidarının Şogunluk tarafından çalındığı ve kötüye kullanıldığı, ayrıca ülkenin yabancılara açılarak kirletildiği temel düşünceleri etrafında oluşan Sonno Joi (İmparator'a saygı barbarları kovma) hareketi etrafında pek çok alt sınıfa mensup samuray –klanlarını terk ederek– organize olmuştur. Ve sonunda Şogunluğun devrilmesi ve Meiji yenileşmesine götüren Bakumatsu adı verilen ihtilal olmuştur. Bu düşünce okulları tıpkı Avrupa'daki Romantizm hare-

ketinde olduğu gibi –ancak Avrupa’dan bağımsız olarak ve farklı güdülerle– Japonya’nın en eski kaynakları olan ve Budizm’in etkilerini taşımayan Kojiki ve Nihonshoki gibi en eski mitolojik eserlere inmiş ve burada ne Şogunluk ne de Yeni Konfüçyüsçülük ya da Buda bulmuş, sadece Japonya’yı koruyan tanrılar ve onların soyundan gelerek onların adına ülkeyi yöneten imparatorlar bulmuşlardır. Avrupa’da olduğu gibi yükselen milliyetçiliğe Japonya’nın da çağdaş uluslar arasına katılarak güçlenmesi gerektiği düşüncesi de eklenmiş, bunu ise mümkün kılan Edo dönemindeki uzun barış sayesinde güçlenen ve sermaye biriktiren ancak Konfüçyüsçü dünya düzenine göre üretimde bulunmayıp mal alıp sattıkları için en alt sınıf olarak görülüp pek çok haktan mahrum edilerek horlanan tüccar sınıfıdır. Şinto dini yeniden yorumlanıp devlet Şintosu dediğimiz haliyle önce milliyetçiliğe sonra da ırkçılığa varan halini almış, ancak II. Dünya Savaşı sonrasında bu yoldan tekrar dönülmüştür.

Japonya’nın yukarıda kısaca bahsedilen ve kapılarını dış dünyaya kapatarak kendine özgü bir şekilde geliştirdiği tüm bu dinî, felsefî ve ideolojik akımları anlayabilmek için elbette daha derinlemesine bir okuma gerekmektedir. Bu akımların ve kısa bir makaleye sığamayacağı için bahsedemediğimiz daha küçük diğer akımların her biri için kuşkusuz ciltlerce kitap yazılabilir. Ancak genel bir panorama olarak bakıldığında bile Japonya’nın modernleşmesinin arkasında bu “mantıkdışı” kapalı ülke döneminde gelişip filizlenen bu akımların olduğu ve Japon modernleşmesinin de dışarıdan dayatılarak ya da mucizevî bir şekilde aniden olmayıp kökenlerini yine bu dönemin gelişmelerinden aldığı görülecektir.

KAYNAKÇA

- Atwell, William S. "A Seventeenth-Century 'General Crisis' in East Asia?". *Modern Asian Studies* 24, no. 4 (1990): 661-82.
- . "Some Observations on the 'Seventeenth-Century Crisis' in China and Japan." *The Journal of Asian Studies* 45, no. 2 (1986): 223-44.
- Ayusawa, Shintaro. "Geography and Japanese Knowledge of World Geography." *Monumenta Nipponica* 19, no. 3/4 (1964): 275-94.
- Bailey, Beatrice M. Bodart. "Kaempfer Restor'd." *Monumenta Nipponica* 43, no. 1 (1988): 1-33.
- Boxer, C. R. "When the Twain First Met: European Conceptions and Misconceptions of Japan, Sixteenth-Eighteenth Centuries." *Modern Asian Studies* 18, no. 4 (1984): 531-40.
- Broadbridge, Seymour. "Economic and Social Trends in Tokugawa Japan." *Modern Asian Studies* 8, no. 3 (1974): 347-72.
- Cieslik, Hubert. "Die Goningumi Im Dienste Der Christenüberwachung." *Monumenta*

- Nipponica* 7, no. 1/2 (1951): 102-55.
- Elliott, Mark C. "The Limits of Tartary: Manchuria in Imperial and National Geographies." *The Journal of Asian Studies* 59, no. 3 (2000): 603-46.
- Flershem, Robert G. "Some Aspects of Japan Sea Trade in the Tokugawa Period." *The Journal of Asian Studies* 23, no. 3 (1964): 405-16.
- Frei, Henry. "Japan Discovers Australia. The Emergence of Australia in the Japanese World-View, 1540s-1900." *Monumenta Nipponica* 39, no. 1 (1984): 55-81.
- Goto-Jones, C. S. "Transcending Boundaries: Nishida Kitarō K'ang Yu-Wei, and the Politics of Unity." *Modern Asian Studies* 39, no. 4 (2005): 793-816.
- Hall, John Whitney. "E. H. Norman on Tokugawa Japan." *Journal of Japanese Studies* 3, no. 2 (1977): 365-74.
- Hara, Takemichi. "Korea, China, and Western Barbarians: Diplomacy in Early Nineteenth-Century Korea." *Modern Asian Studies* 32, no. 2 (1998): 389-430.
- Impey, Oliver. "Japanese Export Art of the Edo Period and Its Influence on European Art." *Modern Asian Studies* 18, no. 4 (1984): 685-97.
- Jansen, Marius B. "Rangaku and Westernization." *Modern Asian Studies* 18, no. 4 (1984): 541-53.
- Kazui, Tashiro, and Susan Downing Videen. "Foreign Relations During the Edo Period: Sakoku Reexamined." *Journal of Japanese Studies* 8, no. 2 (1982): 283-306.
- Keene, Donald. "Japanese Writers and the Greater East Asia War." *The Journal of Asian Studies* 23, no. 2 (1964): 209-25.
- Keiji, Nagahara, and Kozo Yamamura. "Reflections on Recent Trends in Japanese Historiography." *Journal of Japanese Studies* 10, no. 1 (1984): 167-83.
- Kishimoto-Nakayama, Mio. "The Kangxi Depression and Early Qing Local Markets." *Modern China* 10, no. 2 (1984): 227-56.
- Kitagawa, J.M. *Religion in Japanese History*. Columbia University Press, 1966.
- Lee, John. "Trade and Economy in Preindustrial East Asia, C. 1500-C. 1800: East Asia in the Age of Global Integration." *The Journal of Asian Studies* 58, no. 1 (1999): 2-26.
- McC, B. R. K. S. Chandler. "徳驩ラ絞帔：嚶絞帔ラマワ榮噫." *碩沛嚶絞帔鴛鴦縹* 4, no. 1 (1982): 103-19.
- Miller, F.P., A.F. Vandome, and J. McBrewster. *Oda Nobunaga*. VDM Publishing House Ltd., 2009.
- Rudolph, Richard C. "Thunberg in Japan and His Flora Japonica in Japanese." *Monumenta Nipponica* 29, no. 2 (1974): 163-79.
- Toby, Ronald P. "Reopening the Question of Sakoku: Diplomacy in the Legitimation of the Tokugawa Bakufu." *Journal of Japanese Studies* 3, no. 2 (1977): 323-63.
- 倍勃枹, 恩詠. "榮噫稔偵幟ワ辱辛違レニヒ(木ア)㊦5月㊦㊦(木)品檀イリュヅヨ." *櫻惱帔鬢鴛鴦縹德枹帔儔腦蹤* 70 (2001): 51-61.
- 勝瀨, 樟, and 榎御 へ. "鴉好レニヒ(木)娼媒鱈桓先吵(Ris)ラマワ確拜膝鞘：鴉好レニヒ(木)卵穎稔娼媒眈藪レ驪ペ(木)篤緯(1)." *正(木)㊦㊦(木)帔篤緯* 57, no. 2 (2010): 83-92.

